
РОЗДІЛ III. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.97

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.13>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ СУДОВОГО КЕРІВНИЦТВА (CASE MANAGEMENT) У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Боровська І.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-8796-0391>*

Петровський А.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0001-8607-282X>*

Боровська І.А., Петровський А.В. Особливості реалізації принципу судового керівництва (case management) у цивільному судочинстві України.

Стаття присвячена дослідженню принципу судового керівництва, його сутності та місця у системі принципів цивільного судочинства, взаємозв'язку з іншими принципами цивільного судочинства, а також особливостей його реалізації при здійсненні окремих процесуальних процедур у цивільному судочинстві.

У статті розглядаються доктринальні наукові підходи щодо юридичної природи принципу судового керівництва, а також окремі аспекти розуміння принципу судового керівництва як одного із принципів, пов'язаних із забезпеченням ефективності правосуддя, у межах дотримання мінімальних стандартів цивільного процесу, розроблених для країн Європейського Союзу.

У площині дослідження розуміння юридичної природи процесуальної активності суду при здійсненні цивільного судочинства у доктрині цивільного процесуального права щодо можливості віднесення її до самостійного принципу цивільного судочинства, вироблено твердження, що принцип судового керівництва є окремим функціональним принципом цивільного судочинства, який інтегрований у нормах процесуального права, знаходиться у нерозривному взаємозв'язку із іншими, як загально визначеними принципами, зокрема принципами доступності до правосуддя, верховенства права, так і галузевими принципами цивільного судочинства

– змагальності сторін, диспозитивності, пропорційності у цивільному судочинстві, слугує їх реалізації при здійсненні судом дискреційних повноважень у межах окремих диференційованих процесуальних процедур і, одночасно, у поєднанні з іншими принципами, – виконанню завдання цивільного судочинства. В обґрунтування зазначеного проаналізовано норми цивільного процесуального законодавства України, у яких принцип судового керівництва знаходить своє пряме та опосередковане втілення.

На підставі теоретичних наукових доробок та аналізу вітчизняного цивільного процесуального законодавства сформовано наукову позицію щодо сутності принципу судового керівництва шляхом виокремлення його характерних ознак. Визначено, що принцип судового керівництва характеризується такими ознаками: 1) знаходиться у нерозривному взаємозв'язку із іншими принципами цивільного судочинства, зокрема принципами пропорційності, диспозитивності, змагальності; 2) слугує реалізації таких принципів цивільного судочинства при здійсненні судом дискреційних повноважень у межах окремих диференційованих процесуальних процедур; 3) у якості функціонального принципу цивільного судочинства знаходить своє правозастосовне втілення як норма прямої регулятивної дії шляхом визначення ролі суду як учасника цивільних процесуальних правовідносин при здійсненні правосуддя у цивільних справах – сукупності повноважень та процесуальних дій головуючого у судовому засіданні

та опосередковане втілення через призму поєднання із іншими принципами цивільного судочинства.

За результатами проведеного дослідження вироблено висновки.

Ключові слова: принципи цивільного судочинства, функціональні принципи цивільного судочинства, процесуальна активність суду, система принципів цивільного судочинства, принцип диспозитивності, принцип змагальності, принцип пропорційності, дискреційні повноваження суду.

Borovska I.A., Petrovskyi A.V. Implementation features of the court case management in the civil proceedings of Ukraine.

The article is devoted to research of fundamental principles of the court case management, its entity and place in the civil justice principle system, interrelations with other principles of civil justice, as well as specific of implementation during the course of individual procedural procedures in civil proceedings.

The article considers doctrinal scientific approaches regarding the legal nature of principles of the court case management, as well as certain aspects of principle of the court case management understanding as one of the fundamental principles associated with the effectiveness of justice through compliance with standards of civil proceedings, developed for the European Union countries.

In the context of conducted research about legal nature understanding of court's procedural activity during civil proceedings in the doctrine of civil procedural law regarding to assigning ability of attributing it to an independent principle of civil proceedings, the statement was defined: the principle of judicial leadership is a separate functional principle of civil proceedings, which is integrated with the norms of procedural law and in connection with other general principles, such as the principles of access to justice, the rule of law, as well as the sectoral principles of civil proceedings - adversarial, dispositivity, proportionality; their implementation with the goal of discretionary powers by the court within separate differentiated procedural procedures and, at the same time, in combination with other principles, to fulfill the goal of civil justice. To substantiate the above, the norms of the civil procedural legislation of Ukraine were analysed, in which the principle of judicial leadership finds its direct and indirect embodiment.

On the basis of theoretical research and national civil procedural legislation review, the scientific position regarding nature of principle of the court case management have been formulated by a following feature extraction. It has been

determined that the principle of the court case management is characterised by the following features: 1) it's in an inextricable interconnection with other principles of civil proceedings, such as proportionality, dispositiveness, adversarial; 2) it's used as an implementation of principles of civil justice during the execution of judicial discretion within the limits of certain differentiated procedural procedures; 3) regarding to functional principles of civil proceedings it reflects legislative realisation as the norm of direct regulatory action by defining the role of the court as a civil procedural legal relations member during the civil proceedings - a combination of powers and procedural actions of the chairman in the court session and indirect realisation through the prism of combination with other principles of civil justice.

According to the results of the conducted research, respective conclusions have been formulated.

Key words: principles of civil proceedings, functional principles of civil proceedings, principle of procedural activity of the court, principle of dispositiveness, adversarial principle, principle of proportionality, judicial discretion, discretionary authority.

Постановка проблеми. Внаслідок реформування цивільного процесуального законодавства України, нагальність якого обумовлена необхідністю реалізації у національному правопорядку єдиних стандартів цивільного процесу ЄС, визначених у Резолюції Європейського Парламенту [1] з одночасним урахуванням історичних традицій та існуючих реалій суспільного життя, було модернізовано та оптимізовано вітчизняну модель цивільного процесу. Варто виокремити деякі підходи, здійснені законодавцем у межах реформування процесуального законодавства, а саме: систематизація основних засад (принципів) цивільного судочинства, закріплення низки загальноновизнаних принципів у ч. 3 ст. 2 ЦПК України, які здебільшого сформовані практикою Європейського суду з прав людини та до цього часу не були відображені як галузеві принципи цивільного судочинства на законодавчому рівні, а також посилення активної участі суду та розширення обсягу його дискреційних повноважень під час здійснення правосуддя у цивільних справах.

Відтак, розглядаючи проблему удосконалення вітчизняного цивільного процесуального законодавства в контексті дослідження впливу основоположних його засад як імперативних регуляторів на формування і розвиток такої моделі цивільного процесу, яка буде спроможна забезпечити виконання завдання цивільного судочинства – справедливого, неупередженого

та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ (ч. 1 ст. 2 ЦПК України) з урахуванням доктринальних поглядів на значення активної участі суду у співвідношенні з участю сторін та інших учасників справи у цивільному процесі, слід звернути увагу на функціональні принципи цивільного судочинства, які інтегровані у нормах цивільного процесуального права, зокрема принцип судового керівництва (case management).

У світлі досліджуваної проблематики не викликає сумніву твердження, що історичний дискурс розвитку цивільного судочинства свідчить, що однією із визначальних його характеристик на будь-якому етапі завжди залишалася роль судді та обсяг його повноважень під час здійснення правосуддя у цивільних справах [2, с. 329]. Розглядаючи в ретроспективі розвиток законодавства і правової думки про цивільне судочинство та оцінюючи його сучасний стан, дедалі очевиднішою стає необхідність нового пошуку належної моделі цивільного судочинства, обґрунтування її базисних характеристик, ефективних конструкцій процесуальної діяльності суду й учасників судового процесу [2, с. 49].

Варто констатувати, що особлива увага на принцип «case management» звертається і у Загальних мінімальних стандартах цивільного процесу (Common Minimum Standards of Civil procedure), розроблених для країн Європейського Союзу, де одним із принципів, пов'язаних із забезпеченням ефективності процесу, виокремлюється судовий контроль за процесом (з необхідності балансу між потребою в ефективності та потребою в захисті інтересів сторін). У коментарях щодо цього стандарту й оцінці позитивної роботи ALI/UNIDROIT та національних практик щодо цього питання зазначається, що судовий активізм та «case management» є чутливими питанням, національні правила, практика, культура та настрої щодо них повинні бути ретельно розглянуті, перш ніж будуть надані будь-які пропозиції [4, с. 134].

Стан опрацювання проблеми. Процесуальна участь суду при здійсненні цивільного судочинства, визначення сутності та юридичної природи принципу судового керівництва у співвідношенні з іншими принципами цивільного судочинства була предметом наукового пошуку таких зарубіжних та вітчизняних процесуалістів як: Д. Бемфорд, С.С. Бичкова, О.Г. Бортнік, В.В. Комаров, С.О. Короєд, В.А. Кройтор, Д.Д. Луспенник, Ю.Д. Притика, Г.В. Фазикош, Т.А. Цувіна, О.О. Штефан та ін.

Наукові доробки указаних учених є підґрунтям для подальшого дослідження сутності принципу судового керівництва, його місця у системі принципів цивільного судочинства, вза-

ємозв'язку із окремими принципами цивільного судочинства, зокрема принципами пропорційності, змагальності сторін, диспозитивності судового процесу, а також реалізації відповідного принципу при здійсненні правосуддя у порядку окремих диференційованих процесуальних процедур. Необхідність наукових пошуків у цій площині актуалізується відсутністю у вітчизняній доктрині цивільного процесуального права єдиних підходів до визначення юридичної природи та сутності судового керівництва як самостійного принципу у системі принципів цивільного судочинства, а також вироблення теоретичних висновків і концептів у цій площині.

Метою статті є дослідження юридичної природи та сутності принципу судового керівництва, висвітлення окремих питань, пов'язаних з особливістю його реалізації під час розгляду і вирішення справ у порядку окремих диференційованих судових процедур.

Виклад основного матеріалу. Ідея активної ролі судді у керівництві цивільним процесом у юридичній літературі, перш за все, пов'язується із інструментами (правовими засобами) досягнення мети цивільного судочинства для подолання чинників, що можуть вплинути на його ефективність, як-от: судова тяганина, фактична процесуальна нерівноправність сторін, дорожнеча, неефективність судового процесу та як наслідок: невизначеність з точки зору досягнення його мети – справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду та вирішення цивільних справ [5, с. 200]. Так, у межах дослідження підходів зарубіжних процесуалістів щодо проблематики судового керівництва, В.В. Комаров зазначає, що як не дивно, однією із причин реформ цивільного судочинства Англії визнавалась надмірна змагальність судочинства, що при веденні справи сторонами, а не судом робило процес непропорційним з точки зору процесуальних можливостей сторін і зрештою дозволяло ігнорувати процесуальні норми, які суд не міг гарантувати. Тобто за ідеєю принцип судового керівництва має стати реальною гарантією права на справедливий судовий процес [5, с. 200].

У доктрині цивільного процесуального права існують різні підходи щодо розуміння юридичної природи процесуальної активності суду при здійсненні цивільного судочинства і можливості, взагалі, віднесення її до самостійного принципу цивільного судочинства. Здебільшого розробниками теоретичних засад розуміння сутності принципів цивільного судочинства процесуальна активність суду розглядається як елемент (складова), що входить до галузевих принципів-норм, закріплених у ЦПК України чи як характеристика, яка виводиться як результат поєднання таких принципів.

Так, В.Ю. Мамницький взагалі ставить під сумнів виокремлення процесуальної активності суду як самостійного принципу цивільного судочинства, обґрунтовуючи це тим, що певні повноваження суду під час здійснення доказової діяльності – ініціатива суду у цій сфері, входять до змісту принципу змагальності [6, с. 203].

Деякі процесуалісти вважають, що активне становище суду характеризує зміст принципу публічності (М.Й. Штефан) [7, с. 51], який скерований на досягнення завдань та мети судового процесу, включає в себе також елемент судової активності (В.В. Комаров, П.І. Радченко) [5, с. 199–200].

А.В. Андрушко зазначає, що процесуальні повноваження суду не можна розглядати як винятки з принципу диспозитивності чи визнавати їх змістом принципу публічності [8, с. 135]. Оскільки суд сприяє сторонам як при здійсненні такого процесу, як доказування, так і рівноправності сторін, і створює необхідні умови для досягнення мети цивільного судочинства [9, с. 465], активність суду є елементом реалізації низки принципів цивільного процесу змагальності, об'єктивної істини, законності тощо [8, с. 36].

На думку В.А. Кройтора, з урахуванням балансу публічно-правових і приватно-правових інтересів у цивільному судочинстві слід виокремлювати самостійний принцип поєднання диспозитивності з процесуальною активністю суду [9, с. 471], що є нормативно закріпленою правовою вимогою, відповідно до якої від вчинення особами, які беруть участь у справі, процесуальних дій та кореспондуючих дискреційних повноважень суду залежить виникнення, зміна та припинення цивільних процесуальних правовідносин, рух справи. Активні процесуальні повноваження суду не можна розглядати як винятки з якогось іншого принципу або визнавати їх змістом принципу публічності, чи виділяти як самостійний принцип, оскільки суд має сприяти сторонам у процесі реалізації їх матеріальних і процесуальних прав, має забезпечувати дійсну рівноправність сторін і створювати необхідні умови для досягнення основної мети цивільного судочинства [9, с. 470–471].

Відмінних від наведених поглядів у цій площині притримується О.С. Ткачук, який зазначає, що процесуальна активність суду є явищем полісистемним та має розглядатися у взаємозв'язку з такими принципами цивільного судочинства як змагальність, диспозитивність, процесуальна рівноправність сторін та публічність, а по-друге, таке різноаспектне розуміння процесуальної активності суду має об'єднуватися та виявлятися у конкретній формі, якою є судове керівництво як окремий самостійний ін-

ститут цивільного процесуального права, який у сучасних умовах має інституалізуватися у національному порядку нашої держави, як це має місце у правопорядках зарубіжних держав [2, с. 335–336].

На нашу думку процесуальну активність суду є окремим функціональним принципом цивільного судочинства, який інтегрований у нормах процесуального права, знаходиться у нерозривному взаємозв'язку із іншими, як загально визнаними принципами, зокрема принципами доступності до правосуддя, верховенства права, так і галузевими принципами цивільного судочинства – змагальності сторін, диспозитивності, пропорційності у цивільному судочинстві, слугує їх реалізації при здійсненні судом дискреційних повноважень у межах окремих диференційованих судових процедур і, одночасно, у поєднанні з іншими принципами, – виконанню його завдання.

В обґрунтування цієї позиції розглянемо положення ЦПК України, у яких принцип судового керівництва знаходить прямий та опосередкований вияв через призму поєднання із іншими принципами цивільного судочинства.

Загальною нормою, у якій досліджуваний принцип знаходить своє безпосереднє (пряме) втілення та визначає роль суду як учасника цивільних процесуальних правовідносин при здійсненні правосуддя у цивільних справах, – сукупність повноважень та процесуальних дій головуючого у судовому засіданні, є стаття 214 ЦПК України. Так, згідно з ч. 2 цієї статті головуючий відповідно до завдання цивільного судочинства керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності і порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками судового процесу їх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи, усуваючи із судового розгляду все, що не має істотного значення для вирішення справи.

Водночас, принцип судового керівництва неможливо розглядати окремо від принципів диспозитивності та змагальності сторін як визначальних засад цивільного судочинства, що висвітлюють характер цивільних процесуальних правовідносин. Як у цій площині слушно зазначає В.А. Кройтор, що механізм цивільних процесуальних правовідносин побудований таким чином, що окремі процесуальні дії як юридичні факти не можуть бути підставами виникнення, зміни чи припинення таких правовідносин. Жодна процесуальна дія сторін чи інших осіб, які беруть участь у справі, не може вплинути на рух справи без вчинення відповідної владної процесуальної дії суду. А отже, для розвитку процесу є необхідним юридичний

склад, до якого слід віднести процесуальну дію, чи у випадках, передбачених законом – бездіяльність осіб, які беруть участь у справі та процесуальну дію суду, вчинену в межах своїх повноважень [9, с. 446].

Прикладами яскравого відображення поєднання принципів судового керівництва і диспозитивності у цивільному процесі є правові норми, що регламентують процесуальні дії учасників справи і суду, зокрема на стадії відкриття провадження у справі (ст. 185–187 ЦПК України), підготовчого провадження (ст. 197 ЦПК України), розгляду справи по суті (ст. 228, 240 ЦПК України).

Так, відповідно до ст. 185 ЦПК України суддя постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху якщо позовну заяву подано без додержання вимог щодо форми і змісту позовної заяви (ст. 175, 177 ЦПК України), а також за наявності підстав для залишення позовної заяви без руху відповідно до вимог цивільного процесуального закону, чинного на дату подання позовної заяви у разі надходження до суду справи, що підлягає вирішенню в порядку цивільного судочинства, після закриття провадження Верховним Судом чи судом апеляційної інстанції в порядку господарського чи адміністративного судочинства після її перевірки судом (ч. 1); повертає позовну заяву з підстав, встановлених ч. 3, 4 цієї статті; відмовляє у відкритті провадження у справі (ст. 186 ЦПК України).

При цьому слід звернути увагу на положення цивільного процесуального законодавства у межах стадії відкриття провадження у справ, відповідно до яких суд зобов'язаний самостійно скеровувати процесуальні дії учасника справи щодо виправлення певних недоліків позовної заяви. Зокрема, приписи ч. 2 ст. 185, ч. 5 ст. 186 ЦПК України, відповідно до яких у разі постановлення ухвали про залишення позовної заяви без руху з підстави несплати судового збору у встановленому законом розмірі, суд в такій ухвалі повинен зазначити точну суму судового збору, яку необхідно сплатити (доплатити); відмови у відкритті провадження, якщо заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, суд повинен роз'яснити заявнику, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи.

Активні повноваження суду у світлі реалізації принципу змагальності сторін та його співвідношення і поєднання з принципом судового керівництва найбільше виявляються у площині доказової діяльності учасників справи на етапі збирання доказів. Так, за загальним правилом, визначеним ч. 3 ст. 12 ЦПК України кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається

як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Таким чином, активні повноваження суду щодо збирання доказів, що стосуються предмету спору, з власної ініціативи обмежується, що у свою чергу відповідає характеру цивільних процесуальних правовідносин. Винятками із указанного правила щодо витребування доказів з власної ініціативи суду з метою з'ясування обставин справи, є положення ч. 3 ст. 294 ЦПК України (у справах, що розглядаються у порядку окремого провадження). Наразі, за наслідками реформування цивільного процесуального законодавства, посилено активну участь суду шляхом надання йому можливості збирання (витребування) доказів з власної ініціативи у позовному провадженні цивільного судочинства, а саме витребування доказів у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів (ч. 7 ст. 81 ЦПК України).

У юридичній літературі висловлюється погляд, що з метою посилення активних повноважень суду та покладення на нього обов'язку щодо вчинення процесуальних дій, спрямованих на забезпечення своєчасного розгляду справи та недопущення необґрунтованого затягування процесу вбачається за необхідне надання судді на підготовчій стадії цивільного процесу повноважень із власної ініціативи, в порядку підготовки справи до судового розгляду, витребувати (зобов'язувати надати) докази, без яких неможливо розглянути конкретну цивільну справу з огляду на характер спірних правовідносин і визначений на цій основі предмет доказування [3, с. 52].

На нашу думку така позиція є спірною, оскільки відповідні повноваження можуть призвести до певних зловживань з боку учасників судового процесу, перекладання обов'язків учасників справи щодо надання ними усіх наявних у них доказів в порядку та у строки, встановлені законом або судом (п.4 ч. 2 ст. 43 ЦПК України), ускладнення дотримання порядку подання доказів, регламентованого ст.83 ЦПК України та зміщення балансу між рівними можливостями учасників справи, а також балансу між можливістю сторін вільно (на власний розсуд) розпоряджатися своїми процесуальними правами і здійснювати свої процесуальні обов'язки та повноваженнями судді щодо здійснення керівництва судовим процесом.

У світлі новелізації цивільного процесуального законодавства України слід звернути увагу також на деякі положення, у яких втілено принцип судового керівництва, і з введенням яких значно розширена активна участь суду – частину 2 ст. 5 ЦПК України, якою передба-

чається повноваження суду щодо визначення способу захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, що було виключною прерогативою позивача до внесення відповідних змін у ЦПК України.

Із аналізу цієї статті випливає, що суд у своєму рішенні може визначити спосіб захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи інтересу за одночасного існування таких умов: 1) спосіб захисту особи, яка звернулася до суду відповідно до викладеної у позові вимоги такої особи є не ефективним; 2) закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду; 3) спосіб захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду визначений судом має бути ефективним; 4) спосіб захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду має бути визначений судом відповідно до викладеної у позові вимоги такої особи; 5) визначений судом спосіб захисту має бути таким, що не суперечить закону.

Слід констатувати, що визначення способу захисту судом як один із прикладів інтеграції (втілення) принципу судового керівництва у цивільному судочинстві має здійснюватися одночасно із дотриманням принципу диспозитивності, що виявляється у недопущенні виходу суду за межі позовних вимог, і таким чином необхідності поєднання відповідних принципів при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Також у межах дослідження питання реалізації принципу судового керівництва під час здійснення правосуддя у цивільних справах слід звернути увагу на взаємозв'язок його з принципом пропорційності, що є новим принципом-нормою у ЦПК України.

Варто констатувати, що реформування цивільного процесуального законодавства шляхом диференціації позовного провадження цивільного судочинства стало передумовою необхідності запровадження нових для вітчизняного цивільного судочинства принципів, зокрема принципу пропорційності. Як слушно у розрізі цього питання зазначає І. Ізарова, що принцип «case management» (організації розгляду справи) було прийнято за основу під час реформування низки положень ЦПУ України [10, с. 58], у тому числі щодо визначення судом порядку розгляду справи з урахуванням принципу пропорційності (п. 6 ч. 3 ст. 2, ст. 11 ЦПК України). На її думку можна виділити три компоненти принципу організації розгляду справи:

вирішення питання про процедуру розгляду справи; установлення термінів учинення процесуальних дій; визначення судових витрат, що несуть сторони [11, с. 21].

Із аналізу положень ЦПК України випливає, що відповідний принцип прямо або опосередковано інтегрується і знаходить свій безпосередній вияв при вирішенні судом питань, пов'язаних з визначенням порядку розгляду справи як на стадії провадження у справі у суді першої інстанції так і на стадіях перегляду та оскарження судових рішень [12, с. 47].

Реалізація принципу судового керівництва у поєднанні з принципом пропорційності у цивільному судочинстві простежується у площині здійснення процесуальних дій суду, необхідність вчинення яких обумовлюється завданням цивільного судочинства (ч. 1 ст. 2 ЦПК України) та які водночас можуть обмежувати права учасників справи належать. Так взаємозв'язок указаних принципів знаходить своє виявлення, зокрема під час вирішення судом питання про: розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження (ч. 3 ст. 274 ЦПК України), забезпечення позову (ч. 3 ст. 150 ЦПК України), зустрічного забезпечення (ч. 5 ст. 154 ЦПК України), відкриття касаційного провадження або відмову у його відкритті у разі касаційного оскарження судових рішень у малозначних справах та справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, у випадках встановлених п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, а також опосередковано – стосовно попереднього визначення суми судових витрат (ч. 2 ст. 134 ЦПК України), попередньої оплати судових витрат (ч. 3 ст. 135 ЦПК України).

Висновки. Таким чином ми розглянули окремі аспекти реалізації принципу судового керівництва при здійсненні правосуддя у цивільних справах. У підсумку варто зазначити, що принцип судового керівництва є окремим функціональним принципом цивільного судочинства, який інтегрований у нормах процесуального права та характеризується такими основними ознаками: 1) знаходиться у нерозривному взаємозв'язку із іншими принципами (основними засадами) цивільного судочинства, зокрема змагальності сторін, диспозитивності, пропорційності; 2) слугує реалізації указаних принципів при здійсненні судом дискреційних повноважень у межах окремих диференційованих судових процедур і, одночасно, у поєднанні з ними, – виконанню завдання цивільного судочинства; 3) у якості функціонального принципу цивільного судочинства знаходить своє правозастосовне втілення як норма прямої регулятивної шляхом визначення ролі суду як

учасника цивільних процесуальних правовідносин при здійсненні правосуддя у цивільних справах – сукупності повноважень та процесуальних дій головуючого у судовому засіданні, а також опосередковане втілення через призму поєднання із іншими принципами цивільного судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Parliament resolution of 4 July 2017 with recommendations to the Commission on common minimum standards of civil procedure in the European Union. URL.: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0282+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>.
2. Ткачук О. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Право, 2016. 600 с.
3. Яцина В. Принципи судового керівництва та змагальності сторін у цивільному судочинстві: проблеми їх співвідношення та взаємозв'язок. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 48–55.
4. Песоцька Ю. В., Дяченко С.В. Європейський принцип «case management» та необхідність його реалізації у цивільному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 133–136.
5. Курс цивільного процесу : підручник / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.]. За ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2011. 1352 с. С. 200.
6. Мамницький В.Ю. Поняття та зміст принципу змагальності у цивільному судочинстві. *Форум права*. 2014. № 3. С. 201–206.
7. Штефан М.Й. Цивільний процес: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. 2-ге вид., перероб та допов. Київ Ін Юре, 2001. 696 с.
8. Андрушко А.В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України: монографія. Харків Консум, 2006. 172 с.
9. Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система проблеми сучасної теорії і практики: монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.
10. Ізарова І. Спільні стандарти цивільного процесу в ЄС: загальна характеристика та перспективи реалізації. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 55–61.
11. Ізарова І., Сільвестрі Е. Принцип «case management» у цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Італії та України. *Юридичні науки*. 2018. № 1 (106). С. 19–23.
12. Боровська І.А., Петровський А.В. Сутність та окремі аспекти правової реалізації принципу пропорційності у цивільному судочинстві *Правова позиція*. 2021. № 2 (31). С. 44–49.